

Рк Ш/6 (2-4м)

К-17

КАЛЯНИК

СХІДНІ НОВЕЛИ

РАДЯНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

КОРОТКИЙ ПАСПОРТ КНИГКИ

Шифр Рк Шб(2-4к), К-17 инв. № 2625500

Автор Колляничук Т.

Назва Східні повісті

Місце, рік видання Х., 1934.

Кіл-ть стор. 51, [2] с.

-||- окр. листів _____

-||- ілюстрацій Тарис, портр.

-||- карт _____

-||- схем _____

Том _____ частина _____ вип. _____

Конволют _____

Примітка. _____

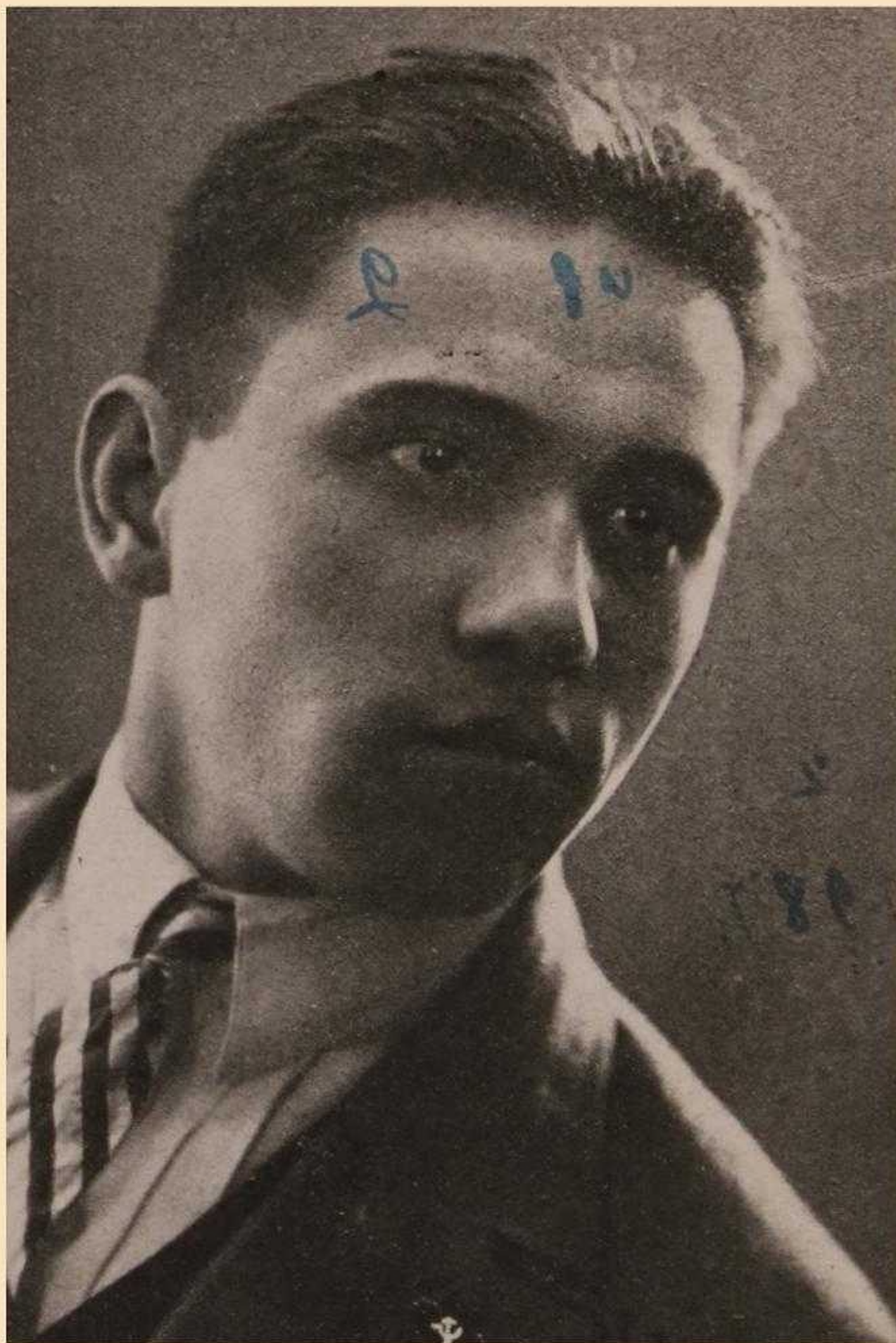
3.07.2003,

Молл -

ІВАН КАЛЯННИК

С Х І Д Н І
Н О В Е Л И

Державна ордена Трудового
Червоного Прапора
Республіканська бібліотека
УРСР імені КПРС

-4-

„РАДЯНСЬКА ЛІТЕРАТУРА“
Х А Р К І В 1 9 3 4

СЛОВО ПРО УПЕРТІСТЬ

(Похід загону Карахан-заде на емірську Бухару
в 1920 р)

Далекі гори ловлять кожен крок,
нотуючи на мармурі і сланці,
відгомін повертається назад,
лягаючи знесилений під ноги.

Ми йдемо, 'мо, 'мо,
все вперед, 'ред, 'ред,
лиш піски, 'ски, 'ски
на чотириста верстов.
Ні доріг, ані троп,
тільки крок, 'рок, 'рок,
і печаль у даль стремить
а під ноги — саксаул.

Через бирсу жовту й злу
нам іти, 'ти, 'ти,
тільки крок, 'рок, 'рок
все вперед і вперед.

Куди йти? На нас насунувсь обрій,
пустеля повернулася до нас,

і над і під жовтіє тишина,
наснажена отруйливістю кобри,
наснажена отруйністю фаланг,
твердих жовтогарячих каракуртів,
і папатач у мовчазному гурті
уже серця зав'язує й пала
на мужніх, стомлених обличчях,

бо тільки рух удосвіта і ніччю
і вдень

хрумтить в пісках,

зривається,

гуде.

Тоді починає співати один
в божевіллі розтопленому хвилини:

За далеким обрієм

розцвіла береза,

і прозорі зорі

падають

униз,

там — за виднокругом

безтурботні плеса

не відчують втоми

скорбної війни.

Нам — бійцям хоробрим —

уклонились зорі,

нахилився вітер

до м'язистих ніг,
в далечі просторій
за нашим походом
віє прохолода,
вибухає сніг.

На дорогу мати
вийшла зустрічати,
здивилась в очі
знову молода,
нам ідуть назустріч
хати і дівчата,
нас вітає хвилями
вишнева вода.

Заплющив очі командир —
піски засліплять сонцем очі,—
він зупиняється,
він хоче
попить пісенної води.

Нас мучить спрага. Наш загін
гарячим подихом заповнює пустелю,
летить за вогким словом навздогін —
бо всім ввижаються оселі
в ясних затоках вистиглих садів,
над плідними глибинами озер.
Співець в пісках розпечених повзе
з останнім подихом: води!

І командир,
стискаючи набої,
невірний крок повз мертвого бере,
із горла падає камінням: Уперед!
і знову тиша наче перед боєм.

Так ми йдемо вперед, і дехто пада,
так пада не одним до сонця ротом синім,
облудний день ячить шакалами позаду,
гієнами ячить в пісків безхмарній піні.

А ми—

йдемо...

йдемо...

йдемо...

все вперед...

і вперед,

ноги грузнуть у пісок,

що скибами з-під підошов

без пилу навіть опада.

Хропуть бархани, встаючи за нами,
і меншає загін та впертість не вщуха
у нас в серцях. Серця,—як дикий камінь,
просмолений дощами і вітрами
у злиднях міст, у злиднях руднів, хат.
У злиднях міст і руднів і осель
в гущавині, у твані і багнюці,

в сльозах батьків і у солоній муці
вітрів, що водять шторми революції,
вітрів, що заспівають нам пісень
про перемогу нашу, і дорогу
ми знайдемо з розтоплених пісків!
Злютований загін більшовиків
не вдасться ані в розпач, ні в тривогу,
бо перемога близько. Бо вперед
наш командир веде невпинно рейд,
і котяться опалені хвилини
з потомлених до болю плеч,
та ми тримаємо уперто меч,
меч і набій — відродження країни.

Позаду нас
мовчать примари смерті.
путі побід позначено тепер --
тому-то тричі—на знамена впертість!..

Березень 1933 р.

ВАРТОВИИ ХАССАН

Б'ють солов'ї в барабан небес,
злітає в сади зірчаста роса,
заснув глухий кишлак Дюшамбе,
на варту безсонну
став Хассан.

Б'ють солов'ї.
Свистять солов'ї
у флейті берез, що поснули в імлі,
солодкий непокій на спраглій землі
тривогою ходить по м'язах твоїх.

І ніч, пропливаючи кораблем,
бузком і трояндами пахтить,
і падає краплями синій леп
на листя тополів,
на дальні світи.

— Виходь, моя зоря,
безсоння вартувати,
я знов не можу спати,
чекаючи тебе.

Огні очей зорять
крізь теплий подих ночі,
і тільки твої очі
в цілому Дюшамбе.

Виходь же, Назокат,—
лежить навколо спокій,
твоїх пухнастих кроків
не вловить вітерець,
Виходь же, Назокат,—
під солов'їну пісню,
хай ніч з'єднає й стисне
травневий бій сердець.

Ніч обгортає сади і гаї
гуманом і смутком
травневих чекань,
ти певний—
коли свистять солов'ї
за кожним дувалом,
не спить Назокат.

І, може, твоя Назокат в цей час
вкриває чадрою очей вогні,
і, може, на ню
крізь бузковий чад
глухий Дюшамбе
готує
ніж?..

Сьогодні ти мусів би вільним бути,
та через гори і линви троп,—
чорну руку
простяг Кабул,
і впала товариша
мідна кров.

І твій товариш
на землю упав,
пісня
застигла йому на губах,
і крок басмача
загубила тропа,
і реготав
на майдані бай

Знамена жалібні хмар пливли,—
був дощ,
і труна була важка,
тому то сьогодні
під кронами лип
не можеш ти стрінути
Назокат.

Гвинтівка твоя
вартує
Держбанк,
де сейфи тримають
бавовну і риж,

де води
примушені
говорить
словами,
яких не знає
бай.

Ця мова близька
тисячам дехкан,
вона підіймає
у наступ їх,
вона закликає...

Не спить Хассан
Забув Назокат і солов'їв.

Одразу—луснув зеніт
до виднокругу—місяць застиг
безсоння—у вухо ніж—
врізується—Пусти!

Це жінщина кличе (може, вона
чекала на тебе, спустивши чадру?).
Трьох пострілів з варті
летить луна,
вистрибнуть хоче
гвинтівка із рук.

Сполох в дували старезні б'є,
збігаються друзі твої на крик.

Я бачу,—
серце юнацьке твоє
у темряві губить спокійний ритм.

Та ти на варті безсонний стоїш,
лиш хворий непокій танцює в очах.
В кущах приголомшені солов'ї,
ховаючись, мовчать.

Минає година... Минає дві...
Жовтіє на сході хмаринок сад.
Намистом любої
на траві
розсипана роса.

Змінити швидко прийдуть тебе—
варти пройшла доба,
ти бачиш—
під сонцем
старий Дюшамбе
зростає
на город Сталінабад.

Січень—червень 1933.

ЛЮБОВ

Підходить пропасниця. Тіло горить.
Легені в полоні туберкульозу.
Гасне до праці порив.
Чорний туман
оточує мозок.

А дощ невблаганний
лє за вікном,
змиваючи шлях в Райком...

Шість дїб за тобою
ходив папатач,
отруєна кров
до скронь підступала,
і кожна хвилина
розміряним чвалом
готова була
про втому спитать.

Утома!
З дитинства адресу твою
вона загубила,

по вік не знайшовши,
хоча перевали
крутіші і довші,
хоча відступала
у кучерях юнь.

Сьогодні ж
послаблені серце і пульс
рахують
хвороби хвилини.
Ти бачиш:
позаду:
побідна путь
волею Партії лине.

Та дощ невблаганний
лє за вікном,
змиваючи шлях в Райком...

Каміння жорстокі
стрічали тебе,—
вода
на байських полях,
стерти грозився
колгоспний шлях
незліквідований бек.

Ти
землі і гори

здолав оці,—
робота була
і близька і мила.
Та тільки тепер
вмирає в руці
остання краплина сили.

І дощ невблаганний
лє за вікном,
змиваючи шлях в Райком.

Ти чуєш:
тривога
кибітками
йде,—
район лишився
без командарма.

Все ж ближче до серця
сонячний день
в долинах
сухого Гарму.

Бо ртуть підстрибує д'гори,
легені в полоні туберкульозу—
і гасне до праці порив,
і чорний туман
оточує мозок.

17

Державна ордена Трудового
Червоного Прапора
Республіканська бібліотека
УРСР імені КПРС

Ти чуєш—
до тебе
підходить кишлак,
і крок його краще
за всі симфонії,
він тут—
біля тебе,
та хворість прийшла,
її не знесуть
легконогі коні,—
і ти упадеш,
несучись в сідлі,
до вогкої,
кам'яної землі.

Та двері відчинено,
руки беруть
затиснуту в шкельце
нервову ртуть,
підносять до світла,—
і ось з грудей
зривається пісня
сердець:

В долину лягла дорога бійця
(стукають чітко серця).
Ми не припустим його кінця
(стукають чітко серця).

Іней смерті зітрем з лица
(стукають чітко серця)!

Через хвилястий
осінній сум
падає
стежка слизька,—
руки дехкан
тебе несуть,—
хворого більшовика.

Через кігтисну одіж арчі,
через камінний стукіт,
через гвинтівку і ніж
басмачів
підносять тебе
дехканські руки.

Гори
такий не бачили день—
багато повз них
пробігло риссю,
гори
не чули
такої з грудей
таджиків
невірному пісні:

В долину лягла дорога бійця
(стукають чітко серця).

Ми не припустим його кінця
(стукають чітко серця).
Іней смерті зітрем з лица
(стукають чітко серця)!

Ввесь район
виходить на шлях,
печаль несучи
в очах черству,
і стогне
під сотнями ніг
земля,
віддаючи до Гарму версти.

До Гарму,
щоб лікар
у кволій утомі
одужання вивів,
як зерно на світ.
Секретарю!
Чуєш стривожений гомін,
що падає
в хащі
оврінгів і віт?

Секретарю!
сила твоя пророста
на полі бавовника молодого.
Секретарю!

бачиш—до Гарму
дорога,
до неї
ідуть
кишлаки й міста?

І ти відчуваєш
велику любов
до тебе і Партії,
бо:

В долину лягла дорога бійця
(стукають чітко серця).
Ми не припустим його кінця
стукають чітко серця).
Іней смерті зітрем з лица
(стукають чітко серця)!

1932-1933.

В О Д А

Тупіт збирався
грозою
сторіч,
в мороці
диких злив,

Тупіт збирався.
Пліч-о-пліч
стали
і пішли.

Рушили.
Крок залунав
у даль,
пісня
знялась на губах:

— Хей, повертай
до нас,
вода,
сохни,
гладкий бай.

На наші поля,
до наших садів,—
повертайте
арики,
не дурно ж
вмирали
без води
наші шляхи
важкі.

Не дурно ж ми
чекали цього,—
тепер
лише боротьба,
викрешуй
люности вогонь,
гнобитель
Кара-бай.

Нам до води
прокладає
день
робітник
Сухан-Заде.

Та бай скаженіє:

Назад!
Назад!
Гори

посунуться
враз,
Аллах, не знесе
і шаріат!

Розривається
бай-Кара.

Хмару велику
везуть воли
до старого
кишлака,
з дувалу лється
промова
мулли,
як дощ травневий
важка.

Мулла промовляє,
бай кричить
в жовтаву
суху шклянь,—
усі загони
басмачів
пройдуть
на дехканські
поля.
Та йдуть

дехкани
до гори
забирати
баїв
арик,

всде до води молодї
дехкан —
робітник
Рустам-Сурхан.

До води молодї
вказує день
робітник
Сурхан-Заде.

Водного походу
вдарив
час,
путь простяглась
проста,—
небо,
земля
і пустеля
мовчать,
коли говорить
Рустам:
— Я вийшов з пустелі
і я

збагнув
мертву її
тишину,

я вийшов з пустелі
і я
знайшов
зелених шляхів
шовк,

я знайшов
позабуті
вогні,
певно крокує
моя нога,
клас робітничий
звелів мені,
справу він
доручив мені,
сили незліченні
дав мені,
сказавши: Перемагай!

Слухають гори
як і іду,
слухають камні
як я іду,
слухає небо
як я іду—

на останній,
з баєм
бій,
вони відчувають
нестримну ходу
великих
і славних
робіт.

І ти
вирушаєш,
мій нарід,
для великих
і славних
робіт.

Слухає весь
Таджикістан,
коли говорить
Рустам.

Слова його
живими
встають
і котиться—

пора!,

де Гарм,
Куляб
і Ісфара—

**слова його
живими
встають
і пісню
ведуть
мою.**

elib.prlu.org

СМЕРТЬ

Ми кінчали роботу
біля диких ущелин Варзобу,
де вітри виринали суворі
і нечемні, як басмачі,
що гадали колись полонити
невеличкий пашарпаний глобус
мухамедового світу,
від води забравши ключі.
Вибухав динаміт —
жовтава обпалена пара
підіймалась вітрилами
до висот, де сидів Магомет,
і здавалось, будівля пливла
до ланів бавовняних Гіссару,
розставляючи щогли конструкцій
на зчорнілий гірський парапет.
Ми кінчали роботу.
Клекотіла вода під ногами,
випинаючи злісно й обурено
червоні під сонцем горби,

та лягав непохитний,
        нами злютований, камінь,
і вщухала вода
        по надійших затоках турбін.
І тоді нам на мить
        обпалило морозом обличчя,
і вони побіліли
        і скам'яніли на мить.
Ми застигли над пріровою,
        ми не чули, як голосно кличе,
як тривоною піниться
        застужене горло сурми.
Потім крики і рухи —
        і крики і рухи і руки —
кулаками по обр'ю,
        по блакиті гарячих висот,
і серця, як фугаси,
        і серця, як бархани, і стукіт
здичавілої крові,
        і сльози на спраглий пісок.
Це не вимовиш просто,
        коли серце німіє
і робота стрибає,
        загубивши ритму сліди:
зів'ялі вії
        найкращого із молодих.

Очі твої,
руки твої,
серце твоє,
кров твоя—
ніколи,
          ніколи
                  ніколи не будуть
                          з нами поруч стоять.
Чому же, чом же, побратиме,
          чом же ти мовчиш?
Бачиш,
          сходить арматура
                  над тобою, мов мечі?
Чуєш
          тупіт по бетонах
                  ескадронів бойових?
Чому же, чом же, побратиме,
          ти не зводиш голови?
Місце дії Варзоб,
          золоте таджикське підсоння
і хвилина єдина
          на плечі як мармуру бриль,
що у горах підсьобує
          байських й басмацьких коней
і на полі бавовника сушить
          ще непевний співучий арик.
Бригадир і найкращий монтажник

ти востаннє заплющив очі
холодіє під спекою
твое тіло, як день молоде,
це тебе закликали увечорі
відпочинути кроки дівочі,
ти нас кликав до праці,
безсонням зустрівши день.
Місце дії Варзоб,
місце дії степи України,
місце дії Десна—
батьківщина лісиста моя,—
із дрантя витягає ніж
і встромлює кращим у спини,
тільки нишком у спини,
безрука лють глитая.
Та Варзбуди ростуть
та невпинно ростуть Краммашбуди,
рвуться щогли конструкцій,
протинаючи облазні хмар,
комсомольська огурність
бетонує країні груди—
топить крицю Магнітка,
бавовною квітне Гіссар.
Ми будову закінчили,
і струм на Гіссарську долину
по дротах незрадливих
до твоєї кибітки іде,

твоя мати сьогодні
не зігне на молитву коліна,
коли сонце за гори
до наступного ранку впаде.

Твій кишлак
в перший раз
одверто подивиться в далеч,
в перший раз на дувалі
будуть гори дзвеніти
вантажами бавовни й металу
через ніч кругловиду,
блакитну, мов піяла

Лютий — листопад 1933.

НА КОРДОНІ

Ми засипали. Тиша нерухома,
мов перед боем, оточила нас,
і з нею варт гарячих втома,
буденна, як і тиша нерухома.
як сум за любовою і домом,
як переходів пройдених луна.

Місток лежав до ніг Афганістану,
в проваллі Пяндж, над ним в печері ми.
Лиш пам'ять ворухнеш, і ось устане
місток до пережитої зими.

Памір мовчав снігами і вітрами,
була зима, садам цвісти не час,
гвинтівки стискували ми руками
як певність нашу, і Памір мовчав.

Ми засипали, виставивши варту,
від Пянджу йшла розгойдана луна,
десь дівчина дивилася на карту—
де біла пляма. Безвість. Тишина.

І я почув, як серце стукотіло
мого товариша, що сном набряк,
безсонні губи шепотіли: Мила!—
і повість, як місток, лягала так:

— На сніговій
    поличці Паміру
місяць стоїть
    малятком у спирті,
скелями підсунулась
    камінна квартира,
губи шепочуть:
    — Люба!
    не вірте!
але чому ж підступає
    безсоння,
повзе оврінгами
    понад краєм,
але чому ж під гарячим
    підсонням
гуга воложиста
    не висихає?
Але чому ж тоді—
    Люба!
    Люба!
серце кричить,
    розчинене вітром,

і сухуваті
        великі губи
ловлять одстояне повітря?
Ноги юнацькі
        ідуть

очі рахують
        стовпи дорожні,
і відчуваєш,
        як в'язень,
                як євнух,
незрозумілу
        важку порожність.
Очи заплющую.
        Думати—годі!
Все
        передумано й звірено
                тричі,
що ж, коли в дальньому
        переході
я пригадаю
        ваше обличчя?
Чи ж так судилося?..
        Випало, значить,
нести
        кохання дзвінкі богули,
щоб, коли трапиться
        щира вдача,

ви

на віддаленні

їх почули?

Знову дорогами дзвонять підкови,

зорі згортають рожеві намети,

знову безсоння гірка полова

втиснута в сідла і кулемети.

Значить

прощаня

прийшло

своєчасно —

з вами,

кімнатою,

теплим чаєм?

Птахом злітає

біляве пасмо,

громохкою грунею

виростає.

І поїздами

гримить

долина,

підносить позаду

високий стукіт,

і простягає

мені

країна

річок й залізниць

незрадливі руки.

Хлопці

листи надсилають
з заводу,
телеграфують
цілунки дівчата,
кінь мій
не зраджує
у поході —

за розкладом
мушу спати.

Безсоння ж,
воно потрібне
на варті,
щоб виростили
заводи і діти,—
дивіться:
через кордони
на карті
стрибає наш
крутогрудний вітер.

І я помічаю—товариш спить,—
ніч... День.... Піт... Пил...

ПОВІСТЬ

про подорож до Сталінабаду, бесмацьку банду
та сміливого піонера Алі

Та встаєш у липневий млі,
мій знайомий хлопчик Алі.
Хочу я через спеку пустинь
образ твій живим донести,
твої плечі і чорні очі
показати незтертими хочу,
щоб почули твій юний спів
піонери заводів й степів.
Тридцять другого року в липень,
коли бджоли летять на липи
й пахне яблуком стиглим сад,
я побачив Сталінабад.
Молоду столицю таджиків,
що круг неї встають завжди
ще не вивчені гори дикі,
а під ними киплять сади.
Пам'ятаю—вечір прозорий
сипав зорі на темні гори

і розмотував синій шовк
над прохладними вулицями,
я росистими манівцями
до заводського клубу пішов.
Там було піонерів свято,
не позначене в календарі,
та краватки рожеві завзято
розцвітали трояндами скрізь.
Серед хлопців у жвавій грі
в перший раз я Алі зустрів.
В нього очі під напиналом,
що, як обруч, круг голови,
але він молодечо й зухвало
«зайця» спритного в колі ловив.
Свято це у клубі вели
піонери на честь Алі.
Гра закінчилась. Відпочинок
юнаків за столи посадив...

А тим часом ми з України
з вами будемо їхати сюди.
Щоб шлях наш ясніш уявить,
картку Радеспублік візьміть.
Відшукаємо Харків поперше,
що стоїть, на бетони зіпершись,
що стрічає трамвайним громом
і підводить вежі Держпрому.
Відшукавши Білгород й Курськ,

до Москви направляємо курс
Москву обдивляючись оком,
ми побачимо мури високі,—
там уперто і чітко б'ється
пролетарського всесвіту серце.
За Москвою в листв'яній піні
бачить око уже моє,—
горизонт протинаючи синій
хлібом, рибою Волга встає.
Пропливають по ній пароплави—
наша гордість і наша слава.
Пароплави до Ленінграду
нафту й хліб золотий везуть,
а назад виряджають їх в путь,
навантаживши тим, що бригади
на заводах ударних зробили:
трактори і тканини білі,
линви дужі, міцні плуги
і антен гомінливі круги.
Ось поїдемо ще добу,
і побачимо Оренбург,
що в його степах несходимих
в ночі сині й душні, мов гас,
під одвічним пісковим димом
жив вигнанцем Шевченко Тарас.
Та царат його не скалічив,
тільки генія вік скоротив,

сотні верст він мусів пройти
там, де потяги зараз кличуть
нас у щасну й прекрасну путь,
між пшениць летючи в степу.

Нам встає крізь ранковий туман
навантажений караван
довгошиїх стійких верблюдів,
поруч з ними, на повні груди
зустрічаючи радісний день,
дужі хлопці співають пісень,—
це, зібравши скарби врожаю,
хліб колгоспи везуть державі.

Та заглянемо знову до клубу,
що вогнями сяє у млі.
—Де ж той хлопчик стрункий та любий,
наш герой поеми—Алі?
Де?—спитаємо у Хассана.—
Він пішов із клубу чогось?
—Це Алі наш, із Бельджуана?
і Хассан нас підводить:—Ось!
Дійсно, в тісному дружньому колі
знову ми відшукали Алі,
він сидить на квітчастому полі,
килим—поле квітчасте. У склі
вікон теплих, вечірніх, просторих
відбиваються зорі і гори,

і про гори Алі говорить,
про далекий, рідний кишлак,
де пора дитинства пройшла.

Так, Алі вже п'ятнадцять років,
але він уже сіяв риж,
знає чорної ночі непокій
і жорстокий басмацький ніж.
В нього батько, бідняк-дехканин,
був найкращим з усіх дехкан,
він не вірив словам у корані
й бідняків до нового гукав.
А щоб ствердити ділом рук
свої заклики до нового,—
він з дружини зняв перший чадру,
за дувал жбурнув на дорогу.

По дорозі човгав мулла,
і тоді, тоді відбулась
між муллою та батьком розмова:
—Ти руйнуєш пророків слово,—
так мулла миршавий сказав
й на чадру в пилюзі показав,—
бережись, тебе покарає
наш пророк, до віку святий.

Батько ввічливо й твердо:—Знаю,
що пророк бідняків карає,
і йому допоможець—ти!

Та кінець вже твоїм порадам,
бо у нас є Радянська влада,
що об'єднує бідняків.
Ми під проводом більшовиків
подолаємо піски хижі,
щоб вони бавовною й рижем
під радянським сонцем цвіли —
Побіліло обличчя мулли,
і мулла, не сказавши нічого,
плюнув люто на спраглу дорогу.

Тут ми зробимо трохи відступ,
пригадаєм ранковий туман,
навантажений караван,
що везе через далеч імлисту
із колгоспів частину врожаю,
щоби вчасно здати державі.
Поїзд лине, а ми у вагоні
далі й далі вивчаємо путь,
що тепер пролягла у степу,
де гойдаються маки червоні.
Сидимо у вагоні ми—
поїзд наш до Ташкенту стремить.
До столиці Узбекистану
рейки дзвонять. Позаду нас
коси диму рожевого тануть,
і зникає криці луна,
молодої радянської криці.

Виднокруг розрубують птиці —
степові горделиві орли,
та насправді із синьої мли
горделиво вперед вилітають,
несучи на крилах зірки,
пасажирські місткі літаки—
гордість нашого краю.

З літаками змагається поїзд,
розкидаючи свисти і вої,
стислі струми білявої пари,
що на трави лягає сріблом...

Та уже Ташкент за вікном.
Нам в Ташкенті спинятись не треба,
бо під цим оксамитовим небом
ми не маємо зовсім часу
обдивитись ташкентську красу...
Не спиняючись, поїзд лине,
залишаючи диму бант,
ми забудемо на хвилину,
що проїхали Самарканд.
Від Ташкенту аж по Каган
впала рейок блискуча дуга.

Ви пробачте мені цей відступ,
може, трохи задовгий для вас,—
хочу я, щоб крізь далеч імлисту
вам устали Каган і Москва.

Отже, любі мої хлоп'ята,
проїжджаючи ріки й мости,
ми повинні свій край вивчати,
щоби вчасно його захистить.
Вам, звичайно, відомо, від кого—
бо не зникла війни мара—
на кордонах країни Рад
невсипуща стоїть тривога.
Ми повинні відбити наступ,
бо на Гарм, Куляб, Самарканд
щохвилини готові впасти,
чорні зграї басмацьких банд.
Хоч вони приходять з Кабулу.
та вночі ми не раз уже чули,
як, скликаючи цих гієн,
їм накази Лондон дає,
щоб вони палили колгоспи,
щоб наш край спопелілим ліг...

Тут ми знову знаходимо постать
піонера й героя Алі.
Ніч навколо Алі розляглась,
і травнева росиста імла
укриває дували й кибітки,
та кишлак, піднімаючи пил,
під підковами коней кипить,
що таврують дорогу чітко.

Пригадаємо постать мулли,
його погляд одверто злий,
коли він говорив промову
про святе пророкове слово.
З того часу минуло півроку,
і за час цей батько Алі
вів з дехканами на куркулів
безупинну атаку жорстоку.
Так, це справжня атака була,
що про ню не напишеш просто.
Скільки слини пролив мулла,—
та дехкани пішли до колгоспу.
Проти моці бідняцької й сили
були марні попівські слова,
й куркулі з муллою схотіли
план засіву бавовни зірвати.
І, покликавши через посланця
Магомета й Черчіля підданців,—
просто кажучи, басмачів,—
вони хтіли, щоб уночі,
розвиваючи диму волосся,
запалало майно колгоспне.

Ніч навколо тривожна лягла,
і травнева росиста імла
укривала дували й кибітки,
коли з гір, піднімаючи пил,
шлях підковами закипів,

і гвинтівки ударили чітко.
Ось тоді поповз по землі
до дувалу чужого Алі,
бо йому дав батько пораду,
не жаліючи ніг і сил,
бігти горами навкосо
аж до самого Сталінабаду.

Перед ним підвівся дувал
найміцнішого бая в окрузі,
а за ним коня голова
й вузлувате нове мотуззя.
І Алі стрибнув на коня,
перемігши серця непокій,
тільки вітер наздоганяв
та чиїсь незнайомі кроки.
Тільки вітер у вуха ліз,
та коня не спиняв Алі,
він летів уперед, як сокіл,
від проклятих куркульських воріт,
кінська грива черкала високі
і достиглі сузір'я вгорі.

Та мулла й куркулі не спали,
і разом за Алі помчали
три верхівці, мов хмара важка,
з карабінами у руках.
Гримнув постріл один і другий,
приховали луну яруги,

та, об мармур ударившись туго,
знов побігла вона по яругах.
Вітер бив у обличчя юне,
мчав Алі без ляку тепер,
бо він знав, що бідняцькій комуні
загрожує люта смерть.

Басмачі не жаліють нікого,
й, може, зараз батька його
вони кинули в дикий огонь,
що палає серед дороги.

Ми спинилися за Каганом,
розлягається сонячний ранок,
лиш пройде ще одна доба,
ми побачимо Сталінабад.
Поки скаче Алі у горах
по вузеньких тропках суворих,
і погоня летить за ним,
ми подивимось, що за дим
за вікном вагона праворуч.

Крізь пустелю біліють гори,
в піщовому чаду і диму
котить хвилі червоні Аму.
Це велика азійська річка —
до Аральського моря стремить,
це ж вона блакитною стрічкою
пропливла, коли їхали ми
з вами ще до Ташкенту, друзі...

Саксаул засихає в тузі,
і пісків непорушна смерть
за Каганом лягла на Термез.

За Термезом нова залізниця
нас вітає гомоном криці,
нас вітає повітрям свіжим,
бо лишились позаду піски,
бо ці землі бавовною й рижем
вже засіяли більшовики.

Друзі любі! Складайте речі,
розправляйте юнацькі плечі
і шикуйтеся до виходу в ряд,
зараз буде Сталінабад.

Що ж з Алі? У поснулих горах
наш Алі на коні летить,
як блискуча стріла, до мети,
розсуваючи вітер і морок.
Гей, Алі не стомився, ні,
бо погоня у далині,
ще підковами б'є дорогу
і нагадує про тривогу,
про жорстоку басмацьку ніч.
Кінь стомився... Погоня ближче,—
що робить юнакові, що?
Край дороги, як обриси щогл,
липи встали. Над ними хвища,
гострогольчаста і обважніла

білуватим холодним пилом.
Зараз, може, з-за повороту
хлипнуть коні басмацькі потом,
і тоді вирішає Алі
приховатись у хащах лип.
Він коня і на мить не спиняє,
обдивляючись у пільмі,
він підстрибує і стискає
сук, що звис понад ним, як міст.
Кінь летить уперед; бо позаду
крок погоні у темряві пада,
та не вловить погоня Алі.
Ось уже він лежить на землі
і, до шляху приклавши вухо,
чвал далекий погоні слуха.
Піднімається і тропою
він біжить, не жаліючи ніг.
На узліссі, що під горою,
засвітились жадані вогні,—
значить, вчасно тепер допомога
до колгоспу, до батька прийде,
і харцизів продажних тривога
не захмарить колгоспний день.
Любі друзі! Сталінабадом —
крізь рожеві кущі винограду
ми рушаємо з вами до клубу,
де герой наш лишився любий.

Ми знайомимся з ним, і він
нам малює свої пригоди...

За вікном роса на траві,
й цвіт бавовни звиса над заводом.
Скрізь заводи наші ростуть.
Ми повинні свій край вивчати,
щоби твердо завжди захищати
нашу славу, високу путь.
Щоб, коли нас покличе Партія
вирушити на ворогів.—
кожен з нас щоб знайти на карті
місце бою майбутнього вмів.

Сталінабад—Харків,
серпень 1932—червень 1933 р.

З М І С Т

Слово про упертість (Похід загону Каракан-заде на емірську Бухару в 1920 році)	5
Вартовий Хассан	10
Любов	15
Вода	22
Смерть	29
На кордоні	34
Повість про подорож до Сталінабаду, бас- мацьку банду та сміливого піо- нера Алі	39

Редактор *Н. Рибак*
Художник *А. Гербурт*
Техкер *М. Дейчман*

Видання № 94. Головліт № 1516
від 26/III-34 г. Замовлення 694.
1⁷/₈ арк. 72x110³/₄. Тираж 2900. Пе-
редано до складання 2-IV. Під-
писано до друку 10-VI. НКЛП—
Укрполіграфтрест. УНПК вул. 1-го
травня, 19.

A 522327